

«Prospective» Moods of Ukrainians in Marking Their Resilience in the Realities of a Protracted War (Regional Differences)

UDC 316.613:643

DOI: <https://doi.org/10.15421/172671>**Siry Evgen****Dr.Sc., Prof., <https://orcid.org/0000-0003-3396-8168>, socio1@ukr.net*****Institute of Sociology of National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine)***

Abstract.

Relevance. The material examines and updates certain significant aspects of the public mood of Ukrainians in marking their possible resilience, which are generated and specified in the conditions of their protracted war in Ukraine. Purpose. The study of such components as one of the sources of social attitudes is a valid means of studying and constructing such an integral latent feature as resilience – a component of the integral feature – national resilience, which is the purpose of the study.

Results. Measurement and analysis were carried out in two planes: regional comparison of the given indicators of public mood and their two-dimensional analysis regarding the criterion of economic involvement, as one of the key factors of resilience. Based on sociological and socio-statistical data, their two-dimensional comparison, the object was separately studied according to two independent characteristics (variables) to obtain additional parameters of the sides of human reflection, its characteristics and identify the relationships between them in the aspect of: assessment of the future of Ukraine, the nature of thoughts about its future, possible solidarizing factors of Ukrainian society, confidence in victory, the level of social involvement of Ukrainians, their individual psycho-emotional feelings. Interregional differences were also made (according to the new proposed criteria for distinction, according to proximity to the theater of military operations and its social challenges) in the indicated aspects of human reflection.

Conclusions. The presented regional comparison with new criterion features is a confirmation of the identification of differences and common characteristics in the social space according to the integrated criterion of "proximity to war", which allows to identify and clarify the essential characteristics of each type of reflective projection of an individual in conditions of a protracted war.

Keywords: components and indicators of "prospective" moods of Ukrainians, components of vitality, interregional comparisons

«Перспективні» настрої українців у маркеруванні їх життєстійкості в реаліях затяжної війни (регіональні відмінності)

Сірий Євген***Інститут соціології Національної академії наук України (Київ, Україна)***

Анотація.

Актуальність. У статті розглядаються та актуалізуються окремі суттєві аспекти суспільного настрою українців у маркеруванні їх можливої життєстійкості, які генеруються та специфікуються в умовах затяжної війни в Україні. Мета. Дослідження подібних компонентів як одних із джерел соціальних установок є валідним засобом у вивченні та конструюванні такої інтегральної латентної ознаки, як життєстійкість – складника інтегральної ознаки – національної стійкості, що становить мету дослідження.

Результати. Вимірювання та аналіз здійснено у двох площинах: регіональному порівнянні заданих показників суспільного настрою та їх двохмірному аналізі щодо критерію економічної залученості, як одного із ключових чинників життєстійкості. На основі соціологічних та соціально-статистичних даних, їх двомірного порівняння, було окремо здійснено вивчення об'єкта за двома незалежними характеристиками (перемінними) для отримання додаткових параметрів сторін людської рефлексії, її характеристик та виявлення взаємозв'язків між ними в аспекті: оцінки щодо майбутнього України, характеру думок про її майбутнє, можливих солідаризуючих чинників українського суспільства, впевненості у перемогі, рівня суспільної залученості українців, окремих їх психоемоційних почуттів. Також було здійснено міжрегіональні відмінності (за новими запропонованими критеріями розрізнення, відповідно до наближеності до театру воєнних дій та його соціальних викликів) із зазначених аспектів людської рефлексії.

Висновки. Подане регіональне порівняння з новими критеріальними ознаками є підтвердженням виявлення відмінностей та спільних характеристик у соціальному просторі за інтегрованим критерієм «ближкості війни», що дозволяє виявити та уточнити сутнісні характеристики кожного різновиду рефлексійної проекції індивіда в умовах тривалої війни.

Ключові слова: складові та показники «перспективних» настроїв українців, компоненти життєстійкості, міжрегіональні порівняння

Вступ.

Актуальність. Протягом чотирьох років війни соціологічні дослідження не перестали проводитися – скоріше, навпаки, активізувалися. З виникненням нових викликів для суспільства, для соціологічної науки з'явився новий фронт властивих для неї завдань, у відповідності до основних її функцій, зокрема опису нових для населення України реалій, їх інтерпретації та пояснення, і, відповідно, теоретизації нових процесів, соціальних змін, тощо.

Так чи інакше, кожне те чи інше явище, що розкриває та підвищує, зокрема феноменологічні та екзистенціальні параметри вивчення соціуму, потребує відповідної його наукової репрезентації. Війна та її затяжний характер принесли і трансформували відповідні виклики, і перш за все щодо характеру та зміни суспільного настрою, що взаємодіє з оцінкою суджень про можливі перспективи «я-України» як аспектів життєстійкості у реаліях сьогодення. Це, своєю чергою, відображає наявність та рівень суспільного потенціалу перед викликами війни. Відповідно з'являється потреба у його дослідженні з впливом тривалості війни (4 роки), і відповідно до цього вивчення характеру сприйняття сьогоденних життєвих реалій, що має велике значення до життєстійкості людини, соціуму.

Мета нашого дослідження передбачає показати окремі аспекти соціального настрою українців, що зокрема маркеруються як компоненти життєстійкості у регіональному порівнянні за критерієм «наближеності до війни», що передбачено покаже особливості, відмінності різних рефлексійних проєкцій у ситуації з війною. Також передбачено продемонструвати спряженість економічної залученості та «перспективних» настроїв українців щодо війни як можливих чинників життєстійкості.

Методологічною основою дослідження є вивчення об'єкта за двома незалежними характеристиками (перемінними) для отримання додаткових параметрів сторін людської рефлексії, її характеристик та виявлення взаємозв'язків між ними. Важливою стороною опису та аналізу впливу соціальних викликів війни, є вияв характеру оцінки щодо майбутнього України, характеру думок про її майбутнє, можливих солідаризуючих чинників українського суспільства, впевненості у перемозі, рівня суспільної залученості українців, окремих їх психоемоційних почуттів. Важливою складовою аналізу також є виявлення відмінностей та спільних характеристик у розрізі соціального простору за інтегрованим критерієм «близькості війни», який відображає як просторову, так і соціальну наближеність до війни. Це є окремою синтезованою ознакою (за аналогією ознаки «регіоналізації»), яка дозволяє виявити та уточнити сутнісні характеристики кожного різновиду рефлексійної проєкції індивіда у відношенні до заданої соціальної ситуації. До емпіричної

бази аналізу входили: компоненти результатів моніторингового дослідження Інституту соціології НАН України "Українське суспільство": хвиля 2024 року, виконаного Соціологічною групою «Рейтинг» на замовлення Агентства США з міжнародного розвитку (USAID), розмір вибірки – 4101 респондента, польовий етап дослідження: 27 червня - 6 липня 2024 р.) та окремі результати інших досліджень 2024/2025 рр.; Моніторингове дослідження Інституту соціології НАН України (9 вересня – 8 жовтня 2025 року, n=1835, computer-assisted telephone interviews, CATI); результати досліджень соціологічної групи «Рейтинг», КМІС та ін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Тематика війни стала новою характеристикою комплексного моніторингового дослідження «Українське суспільство в умовах війни» здійснюваного Інститутом соціології НАН України на предмет її впливу на різні аспекти суспільного життя українців. Подане обстеження доповнює та поповнює окремі аспекти рефлексії українців в умовах тривалої війни. Дослідження масиву порушених питань, припущень щодо вияву можливих чинників життєстійкості ми спостерігаємо, зокрема, у дослідницьких доробках в арсеналі дослідницьких практик науковців Інституту соціології НАН України, в яких, можливим чинникам життєстійкості надається все більше уваги. Великий доробок здійснений, зокрема, у дослідженнях О. Злобіної, Є. Головахи, С. Дембіцького, В. Степаненка, Н. Соболевої (Українське суспільство в умовах війни, 2024; Дембіцький, Головаха & Степаненко, 2025; Соболева, 2024; Сірий, 2025a, 2025b) та багатьох інших дослідників, що, перш за все максимально охоплюють базу емпіричних моніторингових та інших досліджень (інших науково-дослідних установ): в руслі дослідження стресових станів українців, розкриття параметрів життєстійкості; щодо механізму, ресурсів, протидії стресовим станам; стосовно різних аспектів соціальної резильєнтності українців в умовах воєнного та повоєнного часу; шляхів подолання відповідних соціальних викликів, концептуалізації життєстійкості (Катаєв & Зоська, 2025)) та інше. Питання спряженості життєстійкості людини з її суспільно-економічною залученістю, а також нових критеріальних ознак регіонального порівняння більшою мірою є авторським доробком в обґрунтуванні окремих аспектів життєстійкості українців в умовах затяжної війни.

Результати дослідження.

В силу різних обставин, зокрема: достатньо вузького і не широкого в минулому інтересу до такого явища як війна, з її деструктивним сенсом і змістом, а також багатоаспектністю предмета цього явища, сфера висвітлення та осмислення війни як соціальної катастрофи та трагедії людства попадає зараз у широке соціогуманітарне поле дослідження. Широкомасштабна війна в почала

змінювати культурно-ідентичні параметри українського суспільства, трансформуючись з осі/матриці «населення України» до осі/матриці «український народ», з чим воно більше почало набувати різноформатних ознак солідаризації. І саме для вимірювання ключових ознак зміни свідомості населення України, можливих змін ключових її психосоціальних, ментальних параметрів та параметрів ідентичності населення (зокрема: національної, громадянської), вияву конфліктних чи солідаризаційних ознак/джерел, цей ґносеологічний засіб (порівняння), як гадається, все більше набуває (і має набувати) поширення у вимірювальній методології.

Принципи регіоналізації України в соціологічному просторі мають свою традицію та обґрунтування у дослідженнях О. Вишняка, М. Чурілова, Л. Нагорної, О. Стегнія (Вишняк, 2015; Нагорна, 2008; Стегній, 1998; Сірий, 2018) та низки інших дослідників та їх праць, які є усталеними до сьогодняшнього дня, побудовані на істроко-культурно-ідентичних відмінностях. У нашому аналізі ознака регіоналізації в описі зазначених аспектів рефлексії суспільного настрою загалом запропонована та сформована за іншим принципом за принципом наближеності/віддаленості від фронтової зони, від зони систематичних бойових дій з боку агресора тощо. За цим принципом було умовно розділено 3 регіони (обґрунтування, аргументація були верифіковані з залученням експертів): 1. «Наближений», до якого входять: Чернігівська, Сумська, Харківська, Запорізька, Дніпропетровська, Миколаївська області, та неокуповані території Донбасу 2. «Центральний»: м.Київ, Київська, Полтавська, Житомирська, Черкаська, Кіровоградська, Одеська, Вінницька, Хмельницька області; 3. «Віддалений»: Тернопільська, Рівненська, Волинська, Львівська, Чернецька, Ів.-Франківська, Закарпатська області.

Припускалося, що рівень віддаленості/наближеності до театру бойових дій певним чином може впливати на свідомість, характер змін думки чи оцінок людей щодо різних життєвих (екзистенційних) питань, відображаючи трансформацію їх позицій, установок, зміну оцінок на різні суспільно-життєві ситуації. Окрім розбіжностей культурно-історичного характеру маємо можливість виявити умовні тренди змін, які спонукає саме війна.

Так чи так, людській природі властиво підмінювати впевненість, як психічний стан буття людини надією – емоційним відчуттям очікування, що часто трапляється в житті кожного. Попри негативні об'єктивні чинники, людина все ж не втрачає надії, віруючи на краще. З цим, власне, мабуть, і пов'язана така впевненість у перемогу, що не зовсім корелює з оцінкою про майбутнє України. В балансі оцінок («Що ви думаєте про майбутнє України?») на погіршення майбутнього України (31,3%) і його покращення (24,7%), у 2024 році українці вбачали не зовсім оптимістичні прогнози (середній індекс/значення характеру оцінювання (І о.) у діапазоні від -1 до 1 б. становив близько -0,1 б.) (Табл.1.). При цьому, велика кількість респондентів (в сукупності 44%) не могли надати однозначної оцінки щодо цього, не вбачаючи «ні покращення, ні погіршення» (24,2%) та не маючи чіткої оцінки (19,8%), що в даній ситуації може вважатися рівноцінним. Міжрегіональне порівняння оціни майбутнього України (за результатами 2024 р.) не показало розрізень у характері такого оцінювання (у межах похибки, χ^2 -квадрат = 9,844, значущість = 0,131). Хоча, візуально, більше песимістичних поглядів з погіршенням ситуації виявляється серед населення «наближеного» та «центрального» регіонів. І більш оптимістичніший погляд з покращенням ситуації виявляється серед представників «віддаленого» регіону.

Табл. 1.

Оцінка майбутнього України? (%).

Індикатор \ Рік	2024 р.	2025 р.
Скоріш за все ситуація буде погіршуватись	31,3	23,9
Ситуація не буде погіршуватись, але навряд чи і покращиться	24,2	27,7
Скоріш за все ситуація буде покращуватись	24,7	42,5
Важко відповісти / Не відповіли	19,8	5,9
Індекс характеру оцінки майбутнього України (І о.)	-0,1	0,2

*Зроблено автором

Однак, протягом чотирьох років війни серед населення України зростає критичність та реалістичність мислення щодо війни, як, з суто з воєнної ситуації, так і з політичної, економічної,

соціальної. Рівень середнього значення (Індекс) характеру оцінки майбутнього України за чотири роки війни суттєво знизився у 2024 р.: до -0,1 б. (Рис.1).

Рис.1. Динаміка зміни оцінки майбутнього України (I). (Зроблено автором).

Хоча, за результатами аналогічного виміру дослідження 2025 року ситуація з оцінкою щодо майбутнього України дещо покращилася, перетнувши її позитивний характер. Значна кількість респондентів проявили вищий рівень визначеності в оцінці, у порівнянні з минулим 2024 роком (I o. = 0,2). Збільшилася кількість тих, хто вірить у покращення ситуації, та зменшилася кількість тих, хто налаштований песимістично (Табл.1.). Певною мірою подібна оптимістичність пояснюється і циклом практичних дій переговорного характеру з боку прогресивних країн до припинення російської агресії протягом останніх 3 місяців 2025 року, що подало певні надії для населення України. Попри окрему оптимістичну ейфорію, яка виявляється в окремих кейсах оцінювання ситуації, і була присутня у попередніх роках війни, все ж реальність сьогоденності (становище на фронті, затяжний характер війни, посилення її викликів для України як соціальних, так і політичних), стали більш обтяжливими впливати на очікування українців у цій війні. Інші дослідження також фіксують збільшення у всіх регіонах кількості песимістичних настроїв щодо майбутнього України (дослідження КМІС, травень 2025 р., n= 1011).

В середині 2025 року майже половина (47%) опитаних українців вважали, що «через 10 років Україна буде зруйнованою країною зі значним відтоком населення» (Оптимізм щодо майбутнього України, 2025).

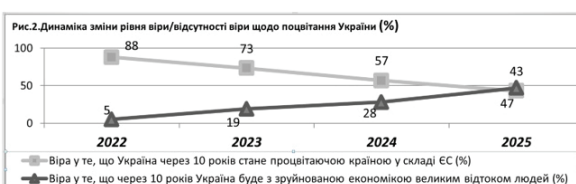

Рис. 2. Динаміка зміни рівня віри / її відсутності щодо процвітання України (%).

*Зроблено автором на основі вторинних даних результатів дослідження Центр Разумкова, 28 лютого - 6 березня 2025 р. «Що ви думаєте про майбутнє України?»).

Наприкінці 2024 року такі настрої виявлялися лише у 28%. Відповідно, позитивні настрої за рік /2025 рр. році знизилися з 57 % (2024 р.) до 28% (2025 р.). Результати іншого їх дослідження з цього показника (дослідження КМІС, Омнібус, липень 2025 р., n=1022.) у міжрегіональному порівнянні показали, що частка тих, хто «оптимістично оцінює майбутнє України через 10 років» із Заходу на Схід знижується – з 57% до 44% (Ймовірність процвітання України через 10 років, 2025). Однак, така песимістичність ще раз вказує на більш реалістичне сприйняття дійсності.

В думках та оцінці про майбутнє України через призму почуттів дещо схожа картина виявляється, як і в думках і в оцінці про своє майбутнє («Які почуття виникають у Вас, коли Ви думаєте про майбутнє України?»). Сумарна величина «позитивних» почуттів приблизно у півтори рази перевищує сумарність «напружених» почуттів (Табл.2). Як і в оцінці про власне майбутнє, такі почуття, як «надія» (53,2%), «інтерес» (15,4%) формують основний каркас «оптимістичних» думок і оцінок щодо майбутнього України. Втім, такі відчуття, як; «страх» (15,9%), «тривога» (30%) значно перебивають «радість» (5,0%) та «задоволеність» (3,0%). Як і в більшості попередніх показниках, видно, що відчуття «надія» - це основний «ресурс», з яким живуть українці, не зважаючи, як на не зовсім втішні об'єктивні обставини їхнього життя, зовнішні події, так і на суб'єктивну їх оцінку.

Табл. 2.

Дизайн-структура рівнів почуттів щодо майбутнього України (%).

Позитивні	Негативні
Оптимізм - 35,1	Песимізм - 8,3
Надія - 53,2	Безвихідність - 9,1
Інтерес - 15,4	Байдужість - 1,5
Упевненість - 15,3	Розгубленість - 13,3
Радість - 5,0	Страх - 15,9
Задоволеність - 3,0	Тривога - 30,0
Всього - 127 %	Всього - 78,1 %

*Зроблено автором

Одним із ключових питань щодо видозміни конфігурації соціального настрою українців, є питання їх єдності, що може сприяти об'єднанню української нації? («На Вашу думку, що сьогодні об'єднує людей в українському суспільстві?»). Більш як за три роки війни відбулися певні якісні зміни. З причини того, що громадська думка людей змінюється залежно від різних визначальних подій в країні, то важливо зафіксувати нові стабільні тренди. Так, для прикладу, у 2021 р. серед чинників, які потенційно об'єднували українське суспільство – стояло «невдоволеність владою» (бл.32%). У 2024 році цей показник не змінився, однак, з'явилися й інші чинники. Це і «віра у краще майбутнє» (бл.53%). Далі, за важливістю йдуть: «відчуття втрати нормального життя», «патріотичні відчуття громадянина України», «прагнення спільно долати труднощі життя» та «спільні труднощі життя», «національна ідея побудови держави». Важливо те, що підвищився пріоритет «патріотичних» чинників, у порівнянні з іншими (Табл.3).

Консолідація чи згуртованість будь-якого суспільства за різних кризових обставин, чи не ключова характеристика, яка проявляється (зростає чи спадає) за різних суспільних процесів. У дослідженні цього феномена ми можемо

виявити основні її утворюючі складники. Аналіз показує, що хоча рівень окремих з них і не суттєво змінився, але набув іншого змісту (йдеться про «віру у краще майбутнє»). Практично всі провідні компоненти консолідації носять, з одного боку, як суто соціальний характер і є суголосними боротьбі за свою незалежність і майбутнє, державотворення,

збереження національної ідентичності, що є (за результатами опитування) більш типовим для населення західного «віддаленого регіону», і менш типовим для південно-східних («наближеного») регіону. З іншого боку, вони носять і життєво-практичний екзистенційний психосоціальний характер, що загалом пов'язано із війною (див. Табл.3).

Табл.3.

Міжрегіональне порівняння важливості чинників, що об'єднують українців (%)

Цінності та чинники	Загалом	За регіонами (близькість до війни)		
		«Наближений»	«Центральний»	«Віддалений»
Віра в краще майбутнє	52,7	52,6	51,8	54,5
Відчуття втрати нормального життя	39,5	39,0	39,8	39,8
Патріотичні почуття громадянина України	38,2	33,6	40,4	40,0
Прагнення спільно долати труднощі життя	36,9	37,3	37,2	35,9
Спільні труднощі життя	35,4	34,8	35,4	36,0
Національна ідея побудови української держави	35,1	30,6	35,9	39,3
Невдоволеність владою	31,8	32,2	32,3	30,5
Національна належність	27,7	23,6	27,8	32,6
Родинні та товариські почуття	27,3	28,7	28,5	23,5
Спільна історія, територія	23,9	21,8	25,0	24,5
Страх перед майбутнім	23,7	22,3	23,6	25,5
Мова спілкування	14,9	9,7	14,4	21,9
Релігія (віросповідання)	7	4,4	7,3	9,7
Політичні погляди	5,5	4,4	5,8	6,5
Інше/важко відповісти	5,4	5,4	5,5	5,3

* Зроблено автором (χ^2 -квадрат = 166,688, значимість < 0,005). Дані 2024 р.

Попри помірний прояв загальної незадоволеності життям та станом справ в Україні, українці все ж оптимістично налаштовані у війні проти агресора («Наскільки Ви впевнені у перемозі України у війні з Росією?»). Загалом таку впевненість (повну і помірну) виявили 2/3 респондентів (67%) у перевазі до тих, хто виявив відповідну невпевненість у перемозі (14,7%). (Загальний індекс впевненості (Ів.) – середнє значення показника у діапазоні: від -2 до 2 становить 1,16 б., що значно є вашим в оцінці можливості українського суспільства та держави у веденні війни) (Дані моніторингового дослідження ІС НАНУ 2024 р.).

Міжрегіональне порівняння цього показника

(впевненості) значущих відхилень не показало (в межах похибки). Однак у 2025 році такі розрізнення були виявлені у суголосному показнику «віри в перемогу» (Табл. 4). Так, згідно результатів проведеного дослідження Центром Разумкова (Віра в перемогу та бачення перемоги, 2025). Найвищий рівень віри в перемогу у «західному» регіоні (81,5%), найнижчий - на «південному» (56%). Відповідно протилежно чітко віддзеркалюється і рівень невіри у перемогу та тих, хто не визначився з такою оцінкою. Найменше не вірять у перемогу у «західному» регіоні. Найвищий рівень невіри у «східному» та «південному» (23-24%).

Табл. 4.

Показник віри українців в перемогу у війні (% , дані 2024 р.).

Показник	Загалом	«Західний»	«Центральний»	«Східний»	«Південний»
Вірять у перемогу	74	81,5	79	67	56
Не вірять у перемогу	16	11	14	23	24
Важко відповісти	10	7,5	7	10	20

*Відтворено автором на підставі вторинних даних (Центр Разумкова, 28 лютого - 6 березня 2025 р. n= 2018).

Війна для великої кількості населення України певним чином змінила громадянську сторону способу життя, за яким більшість людей у своїй суспільно-професійній діяльності, зустрівшись із новими соціальними викликами поповнили свою життєву активність з боротьбою проти агресії. Серед переліку різноманітності нових для пересічного українця занять, діяльності («Що з переліченого Ви робите зараз?»), що синонічно, за змістом виявляють елементи спротиву, громадянського прояву, найчастіше українці проявляють себе в донації ЗСУ (див.Табл.5).

Суттєве місце тут займає волонтерська діяльність у різних форматах та способах її здійснення, зокрема: допомога цивільним-постраждалим, допомога військовим. Разом з тим, загалом, кожний четвертий українець (респондент) (24,7%) ніяк не залучений по суголосних цьому видів діяльності. Міжрегіональне порівняння показало, що таких, найбільше виявилось (майже кожний 3-ій - 29,9%) у «наближеному» до війни регіоні, і, відповідно, менше (кожний 5-ий – 20,5%) – у «віддаленому» від війни регіоні.

Табл. 5.

Міжрегіональне порівняння рівня суспільної залученості українців (% , дані 2024 р.)

Різновиди занять та зайнятості	Загалом	За регіонами (близькість до війни)		
		«Наближений»	«Центральний»	«Віддалений»
Переказую на ЗСУ частину своїх доходів	56,4	49,8	57,5	62,4
Нічого з переліченого вище	24,7	29,9	23,3	20,5
Допомагаю цивільним, які постраждали від війни, за місцем мого проживання	17,9	20,3	17,3	15,9
Займаюсь на користь ЗСУ волонтерською діяльністю у вільний від роботи час	16,4	13,9	16,3	19,80
Інше	10,3			

* Зроблено автором (χ^2 -квадрат= 121,739, значущість < 0,005)

Також міжрегіональне порівняння рівнем цієї зайнятості та залученості показало подекуди суттєві розрізнення (χ^2 -квадрат= 121,739, значущість < 0,0005). Не вдаючись до опису розрізень по кожній позиції з представлених різновидів професійної та громадянської залученості, суголосних сприянню перемозі у цій війні, загалом результати дослідження показали, що всіма цими формальними та неформальними заняттями, проявами залученості (волонтерська, фінансова підтримка тощо), що спрямовані на допомогу ЗСУ, постраждалим, населення «віддаленого» регіону переймаються значно більше, у порівнянні з представниками «центрального» та «наближеного» регіонів, що можна говорити про розрізнення рівня громадянської позиції серед населення України, які представляють ці регіони. Певне пояснення цьому можна знайти. Життя, в соціальному сенсі цього слова – досить складний феномен, і не завжди причинно-наслідкові зв'язки діють прямолінійно, виходячи з позиції здорового глузду спостерігача. Такого роду «слабка активність» проявів громадянської позиції нівелюється перед більш нагальними проблемами населення цих регіонів, їх труднощами перед викликами війни. Одна із суттєвих причин – низька економічна залученість та нижчий економічний рівень життя у прифронтовому «наближеному» регіоні. Однак, і низький рівень прояву громадянської ідентичності у

поєднанні з національною, у цих регіонах – ніхто не заперечує. Зрештою, вплив економічної залученості на різні сторони життя українців та його активності виявлений та підтверджений низкою як закордонних, так і вітчизняних (поки епізодично) досліджень.

В процесі нашого дослідження, для додаткового підтвердження визначених припущень щодо конструктивного впливу залученості на компоненти життєстійкості та, відповідно – і на дієву активізацію громадянської позиції/залученості було проведено порівняння похідних показників прояву життєстійкості. А це: психоемоційні відчуття, відношення до об'єкту/ситуації, емоційний стан, характер світосприйняття, експекції майбутнього, інші когнітивні компоненти, які виступають результативно-наслідковими компонентами життєстійкості, відповідно до наявності/не наявності оплачуваної роботи (економічна залученість як основний критерій). У людей, які «мають оплачувану роботу» було виявлено дещо вищим рівень позитивних, та нижчим рівнем негативних почуттів щодо власного майбутнього та майбутнього України, ніж у тих, які «не мають роботи» (Табл. 6). Відповідно, у них було виявлено дещо вищий рівень потенціалу терпіння, та частково вищий рівень впевненості у перемозі. У них вищий рівень прояву громадянської позиції, зокрема – волонтерства (Табл. 7).

Критерій економічної залученості Почуття щодо власного майбутнього**	Так, маю роботу	Ні, не маю роботу	Критерій економічної залученості Почуття щодо майбутнього України***	Так, маю роботу	Ні, не маю роботу
«Позитивні» почуття			«Позитивні» почуття		
Надія	52,1	49,0	Надія	53,4	54,3
Оптимізм	37,5	33,0	Оптимізм	35,9	34,3
Інтерес	18,6	14,7	Задоволеність	3,2	2,9
Упевненість	12,2	10,2			
Задоволеність	5,2	4,2			
«Негативні» почуття			«Негативні» почуття		
Тривога	34,2	32,8	Страх	16,1	16,4
Розгубленість	22,0	22,3			
Страх	13,4	16,3			
Безвихідність	10,9	13,5			
Песимізм	7,5	3,5			
Байдужість	2,3	8,1			

Зроблено автором. *Всі розрізнення значимі, статистика хі-квадрат значима на рівні $< ,05$; ** Хі-квадрат $\approx 47,289$; *** Хі-квадрат $\approx 35,361$)

Табл. 7.

Зведена таблиця спряженості інших індикаторів життєстійкості за критерієм економічної залученості (% , дані 2024 р.)

Індикатори життєстійкості*	Критерій економічної залученості	
	Так, маю роботу	Ні не маю роботу
Готовність терпіти теперішні та майбутні проблеми**		
Готовий терпіти труднощі (довго та середньостроково)	71,4	65,1
Не готові терпіти ці труднощі	14,0	14,3
Важко відповісти/ невизначеність щодо терпіння	14,7	20,6
Впевненість у перемозі України у війні з Росією***		
Скоріше впевнений	32,2	29,1
Прояв громадянської позиції (волонтерство)****		
Переказую на ЗСУ частину своїх доходів	63,4	47,1
Всіляка волонтерська допомога...	46,6	35
Нічого з переліченого не роблю	18,3	34,1

Зроблено автором). *Всі розрізнення значимі, статистика хі-квадрат значима на рівні $< ,005$; ** Хі-квадрат $\approx 31,291$; ***Хі-квадрат $\approx 16,873$ **** Хі-квадрат $\approx 321,960$)

Висновки.

Порівняння є важливим методологічним прийомом, що дозволяє виявити спільні та відмінні риси / ознаки, зокрема, у вербальному обміні інформації, шляхом їх зіставлення задля розширеного/поглибленого розуміння властивостей сприйняття соціальним об'єктом різних фрагментів соціальної дійсності. Регіональне порівняння в контексті кількісних національних досліджень є

тому підтвердження щодо важливості джерела інформації. Пропонований принцип регіоналізації (за критерієм віддаленості/наближеності до театру військових дій) дає можливість виявити умовні тренди змін у свідомості, характеру змін думки чи оцінок людей щодо різних життєвих (екзистенційних) питань, відображаючи трансформацію їх позицій, установок, зміну оцінок на різні суспільно-життєві ситуації які спонукає

саме війна. Наявність чи відсутність відмінностей за показником регіоналізації є параметром порівняння і має відповідний ґносеологічний потенціал: ми уточнюємо певний факт, ширше розкриваючи його зміст. У такому порівнянні не обов'язково очікувати великих розбіжностей, хоча вони потенційно можуть бути. В окремих випадках вони є, в окремих – немає. У нашому випадку було виявлено відмінності у багатьох індикаторах щодо критерію «наближеності до війни». Не можна стверджувати, що, там, де ці критеріальні параметри не показали значущість розрізень, то їх немає. Вони існують і без врахувань статистичної похибки. Практично у всіх порівняннях була виявлена відносна «лінійність» або тенденції зростання/зниження величини індикатора в осі трьох регіонів/поясів – віддаленості/наближеності до зони бойових дій. Величина ознак «центрального» регіону/поясу (між «віддаленим» та «наближеним» регіонами) займає проміжне середнє місце між крайніми величинами цих двох регіонів/поясів.

Відповідно, компоненти консолідації українців, що є суголосними боротьбі за свою незалежність і майбутнє, державотворення, збереження національної ідентичності є типовими для західного «віддаленого» регіону у порівнянні з іншими. В цьому питанні населення «наближеного» (прифронтового поясу) більш зав'язані на життєво-практичний екзистенційний психосоціальний характер консолідації, що загалом пов'язано із реальнішим відчуттям війни. Проявляється зсув зростання невпевненості в перемогу з «заходу» на «схід/південь» (з «віддаленого» до «наближеного»

регіону). Така сама картина щодо оцінки можливості українського суспільства та держави у веденні війни. Населення «західного» («віддаленого») регіону позитивніше оцінює цю ситуацію: частка тих, хто оптимістично оцінює майбутнє України на майбутнє знижується із Заходу на Схід. При цьому, цілком зрозумілим видається, що велика частка населення не в змозі надати однозначної оцінки (не маючи такої) щодо цього, та не вбачаючи ніяких змін.

За чотири роки війни населення України стало більш критичніше та реалістичніше осмислювати поточну ситуацію щодо війни, як, з суто з воєнної ситуації, так і з політичної, економічної, соціальної. Попри окрему оптимістичну ейфорію, яка виявляється в окремих кейсах оцінювання ситуації, і була присутня у попередніх роках війни, все ж реальність сьогоденності (становище на фронті, затяжний характер війни, посилення її викликів для України як соціальних, так і політичних), стали більш обтяжливими впливати на очікування українців у цій війні.

Слабка активність проявів громадянської позиції (донація, різноформатне волонтерство) серед населення «наближеного» регіону (південно-східні області) та центральних областей нівелюється перед більш нагальними проблемами населення цих областей, їх труднощами перед викликами війни серед яких – нижча економічна залученість та нижчий економічний рівень життя. Однак, і низький рівень прояву громадянської ідентичності у поєднанні з національною, у цих регіонах – ніхто не заперечує.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Вишняк, О. (2015). Історичні регіони України: критерії типологізації, соціокультурні відмінності та політична свідомість. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*, 2, 24-37. <https://stmm.in.ua/archive/ukr/2015-2/4.pdf>
- Віра в перемогу та бачення перемоги. (2025). <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-institutiv-politykiv-posadovtsiv-ta-gromadskykh-diiachiv-stavlennia-do-vyboriv-pid-chas-viiny-vira-v-peremogu-liutyiberezen-2025r>
- Демб'юцький, С., Головаха, Є., & Степаненко, В. (2025). *Стресові стани населення України в контексті війни: досвід соціологічного вивчення*. Київ: Інститут соціології НАН України.
- Ймовірність процвітання України через 10 років. (2025) <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1547&page=1>
- Катаєв, С., & Зоська, Я. (2025). Концепт «стійкості» як об'єкт оцінологогічного теоретизування. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*, Вип. 107, с. 24-33. <https://doi.org/10.32782/2707-9147.2025.107.3>
- Нагорна, Л. (2008). *Регіональна ідентичність: український контекст*. К.: ІПіЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України.
- Оптимізм щодо майбутнього України. (2025). <https://gwaramedia.com/z-pochatku-lita-na-vodojmah-harkivshhini-zaginuli-13-lyudej/>
- Сірий, Є. (2018). Регіоналізація України у контексті соціологічного дослідження соціальної напруженості. *Збірник наукових праць КНУКІМ «Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти»*. 2018. Вип.2. С.215-225. <https://doi.org/10.31866/2616-745x.2.2018.133355>
- Сірий, Є. (2025а). Суспільно-економічна залученість молоді як чинник національної стійкості в умовах війни: аргументація праксеологічних питань. *Матеріали круглого столу «Життєтворчість як життєстійкість – Україна і українці в роки війни: з нагоди 100-річчя від дня народження»* Л. Сохань 29 листопада 2024 року / За наук.ред. О. Злобіної, М. Парашевіна. Київ: ІС НАН України, С. 88-91. https://drive.google.com/file/d/1UbEmlk_lq9t3UXIiyKCh9aQ96jznAQ/view
- Сірий, Є. (2025b). Суспільно-економічна залученість як чинник життєстійкості українців в умовах затяжної війни. *Український соціум*, 2025, № 3 (94): 43–59. <https://doi.org/10.15407/socium2025.03.043>
- Соболева, Н., & Соболев, А. (2024) Соціальна резильєнтність українців: шляхи подолання травматичного досвіду в умовах воєнного та повоєнного часу. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*, 2024. Вип. 104. С. 111–118. <https://doi.org/10.32782/2707-9147.2024.104.9>

Стегній, О. (1998). *Регіоналізм як об'єкт соціологічного дослідження*. М.М. Чурилов. К. Українське суспільство в умовах війни. Рік 2024. (2024). Колективна монографія / С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін.; за ред. Є. Головахи, С. Дембіцького. Київ: Інститут соціології НАН України.
https://drive.google.com/file/d/1UbEmlIk_lq9t3UXIiyKCh9aQ96jznaQ/view

REFERENCES

- Belief in victory and a vision of victory. (2025). <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-institutiv-politykiv-posadovtsiv-ta-gromadskykh-diiachiv-stavlennia-do-vyboriv-pid-chas-viiny-vira-v-peremogu-liutyiberezen-2025r>
- Dembitsky, S., Golovakha, E., & Stepanenko, V. (2025). *Stressful states of the population of Ukraine in the context of war: experience of sociological study*. Kyiv: Institute of Sociology of the NAS of Ukraine.
- Katayev, S., & Zoska, Ya. (2025). The concept of «resilience» as an object of sociological theorizing. *Social technologies: current problems of theory and practice*, 107. p. 24-33. <https://doi.org/10.32782/2707-9147.2025.107.3>
- Nagorna, L. P. (2008). *Regional identity: Ukrainian context*. Kyiv: I.F. Kuras Institute of International and International Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine.
- Optimism about the future of Ukraine. (2025). <https://gwaramedia.com/z-pochatku-lita-na-vodojmah-harkivshhini-zaginuli-13-lyudej/>
- Siriy, E. (2025a). Socio-economic involvement of youth as a factor of national resilience in wartime: argumentation of praxeological issues. Materials of the round table «Life-creativity as resilience - Ukraine and Ukrainians during the war years: on the occasion of the 100th anniversary of his birth» L. Sokhan November 29, 2024 / Ed. O. Zlobina, M. Parashchevina. Kyiv: IS NAS of Ukraine, pp. 88-91. https://drive.google.com/file/d/1UbEmlIk_lq9t3UXIiyKCh9aQ96jznaQ/view
- Siriy, E. (2025b). Socio-economic involvement as a factor of Ukrainians' resilience in the conditions of a protracted war. *Ukrainian Society*, 3(94): 43–59. <https://doi.org/10.15407/socium2025.03.043>
- Siriy, E. (2018). Regionalization of Ukraine in the context of sociological research of social tension. *Collection of scientific works of KNUKIM "International relations: theoretical and practical aspects"*. Issue 2. P. 215-225. <https://doi.org/10.31866/2616-745x.2.2018.133355>
- Soboleva, N. I., & Sobolev, A. S. (2024). Social resilience of Ukrainians: ways of overcoming traumatic experience in war and post-war times. *Social technologies: current problems of theory and practice*, Issue 104. P. 111–118. <https://doi.org/10.32782/2707-9147.2024.104.9>
- Stegniy, O. G. (1998). Regionalism as an object of sociological research / O.G. Stegnyy, M.M. Churylov. Kyiv.
- The probability of Ukraine's prosperity in 10 years. (2025) <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1547&page=1>
- Ukrainian society in war conditions. Year 2024 (2024). Collective monograph / S. Dembitsky, O. Zlobina, N. Kostenko et al.; ed. E. Golovakha, S. Dembitsky. Kyiv: Institute of Sociology of the NAS of Ukraine, 2024.
- Vyshnyak, O. (2015). Historical regions of Ukraine: typology criteria, sociocultural differences and political consciousness. *Sociology: theory, methods, marketing*, 2, 24-37. <https://stmm.in.ua/archive/ukr/2015-2/4.pdf>